

**INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY**

Ocena oddziaływania programów PROW i SPO na działalność inwestycyjną w rolnictwie

**Dr Marek Wigier
IERiGŻ-PIB**

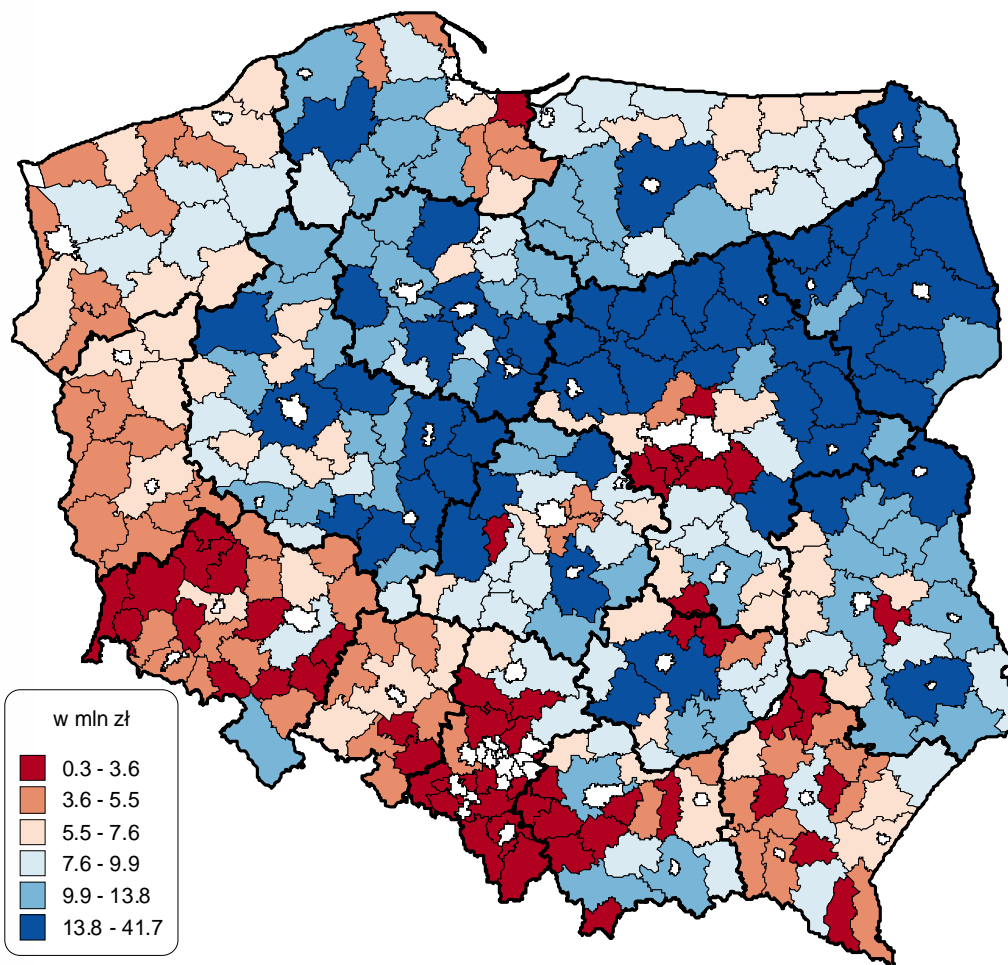
Pułtusk, grudzień 2009 roku

Źródła wyników badań

- Badania ankietowe: N = 90 (3x30) – gospodarstwa rolne FADN w woj. wielkopolskim, podlaskim i śląskim. Kryterium doboru: dobór losowy – gospodarstwa prowadzące inwestycje z wykorzystaniem funduszy SAPARD, PROW i SPO; Okres analizy 2004-2008; Autorzy współpracujący: dr hab. M. Kozłowska-Burdziak, dr A. Sadowski – Uniw. w Białymstoku; dr W. Czubak, dr A. Sadowski – Uniw. Poznański;
- Badania oparte na wynikach polskiego: N = 219 + grupa kontrolna; Kryterium doboru: dobór celowy – gospodarstwa zajmujące się hodowlą bydła i trzody chlewnej prowadzące inwestycje z wykorzystaniem funduszy SAPARD, PROW i SPO; Okres analizy 2004-2007; Autorzy współpracujący: mgr M. Bułkowska, mgr K. Chmurzyńska, oraz pracownicy ZRR IERiGŻ-PIB
- Ekspertyzy m.in.. IRWiR - Dr M. Drygas, dr K. Zawalińska, Uniw. Rzeszowski - dr R. Kata, dr D. Kusz
- Wyniki oceny ex-post PROW 2004-2006 wykonanej przez zespół ekspertów IERiGŻ-PIB, IRWiR, IUNG, BSM
- Dane monitoringu programów PROW i SPO „Rolnictwo” z ARiMR

Realizacja PROW 2004–2006 (w mln zł)

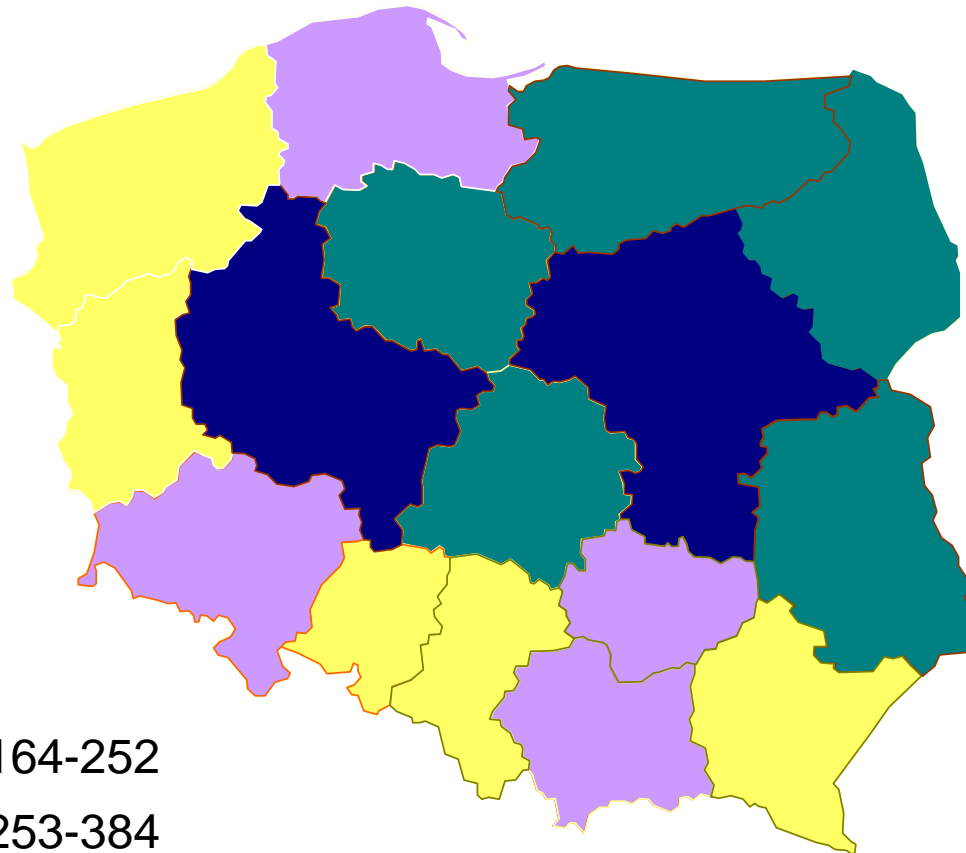
Kwota wypłat:

14,2 mld zł

**Liczba
beneficjentów:**

926 tys.

Realizacja SPO „Rolnictwo” 2004-2006 (w mln zł)

Kwota wypłat:

6,4 mld zł

**Liczba
beneficjentów:**

56,7 tys.

Efekty rzeczowe działań inwestycyjnych

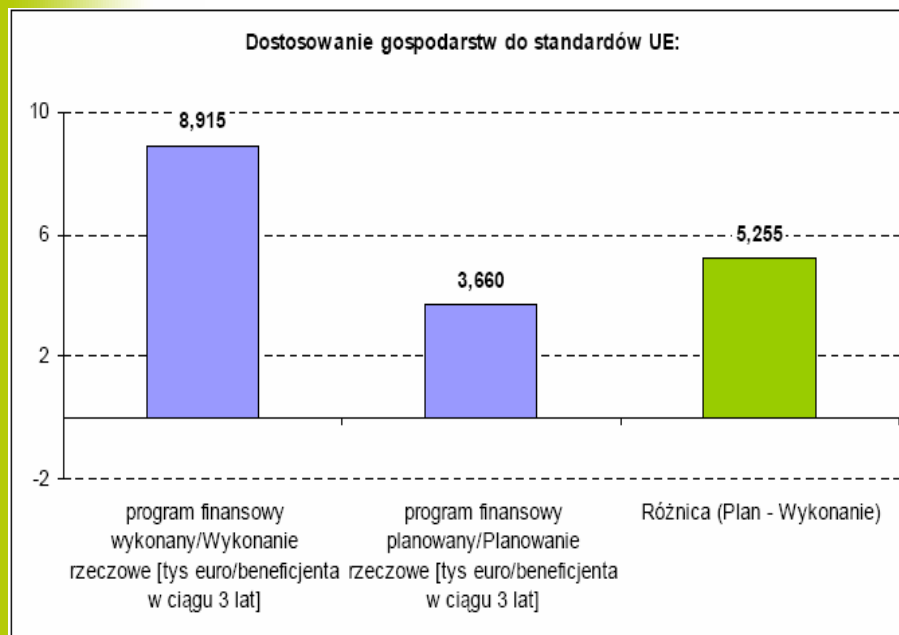
- Inwestycje w gospodarstwach rolnych

- 24,2 tys. beneficjentów – 2,4 mld zł wypłat (37% budżetu SPO)
- 40% inwestycji w woj. mazowieckim, lubelskim i wielkopolskim
- Typy produkcyjne: 24% - gosp. mleczarskie, 22% - zbożowe, 16% - trzodowe
- 93% gosp. spełniało standardy w zakresie higieny produkcji, 83% w zakresie dobrostanu zwierząt i 71% w zakresie ochrony środowiska
- Połowa gosp. – 16 ESU i więcej; średnio – 32 ESU
- Wartość prod. towarowej 80% gosp. przekracza 60 tys. zł, a ¼ - 100 tys. zł
- 87% projektów dotyczyło zakupu sprzętu, 7% - remont i modernizacja budynków, 3% - zakładanie plantacji, 1,4% - zakup stada
- Cel inwestycji: poprawa organizacji produkcji (52%), poprawę konkurencyjności (14%), wzrost dochodu (12%), redukcję kosztów (9%), dostosowanie profilu produkcji do wymagań rynku (5%), poprawę jakości (4%) oraz poprawę standardów (4%)

Efekty rzeczowe działań inwestycyjnych – Dostosowanie do standardów UE

- 71 tys. beneficjentów – 2,4 mld zł wypłat (17,6 % budżetu PROW)
- 58% inwestycji w woj. wielkopolskim, mazowieckim i kujawsko-pomorskim
- 1/3 gosp. miała powierzchnię do 15 ha; średnia wielkość gosp. – 24,5 ha
- Wybudowano blisko 70 tys. płyt gnojowych, 5,5 tys. gosp. dostosowano do wymagań weterynaryjnych związanych z produkcją mleka

Słabe strony

Brak zainteresowania ze strony producentów drobiu

Brak związku z podnoszeniem efektywności i konkurencyjności gospodarstw

Część płyt i zbiorników nie jest w pełni wykorzystywana

Mocne strony

Wzrost świadomości ekologicznej

Poprawa stanu środowiska w rejonach o dużej intensywności produkcji

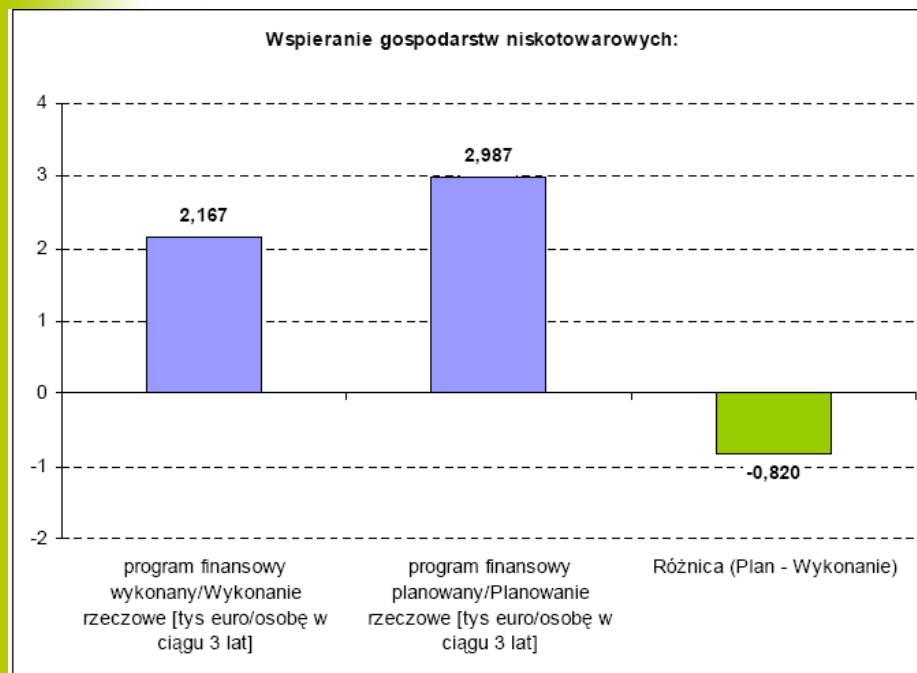
Dużo inwestycji w rejonach w których występują główne zbiorniki wód podziemnych

Efekty rzeczowe działań inwestycyjnych

– Wsparcie gospodarstw niskotowarowych

- 158 tys. beneficjentów – 1,3 mld zł wypłat (9,5% budżetu PROW)
- 1/3 wypłat – woj. lubelskie i mazowieckie
- ponad 1 mln ha; 86% gosp. miało powierzchnię do 10 ha; średnia wielkość gosp. - 7,9 ha
- 44% beneficjentów zakupiło maszyny rolnicze, a 30% powiększyło stada

Słabe strony

Niski próg żywotności ekonomicznej

Niewielki wpływ na konkurencyjność produkcji (80% rolników przeznaczało 1/2 produkcji na samozaopatrzenie)

Obciążenie budżetu do 2012 roku

Niska efektywność ekonomiczna (średnia roczna sprzedaż 10 tys. zł/gosp.)

Mocne strony

Wzrost aktywności ekonomicznej, głównie w grupie gosp. powyżej 8 ha

Wzrost wartości produkcji o 1/4

Kto inwestował w oparciu o środki publiczne

podmioty relatywnie mocno związane z rynkiem i większe ekonomicznie - świadczą o tym mierniki:

- średnia roczna wartość produkcji ogółem i produkcji sprzedanej,
- współczynnik towarowości,
- dochód z gospodarstwa rolnego

EFEKT

fundusze UE pogłębiają istniejące pomiędzy gospodarstwami dysproporcje

EFEKT

przyspieszony proces wyłaniania się gospodarstw towarowych

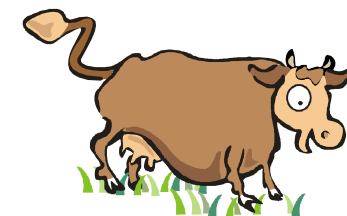
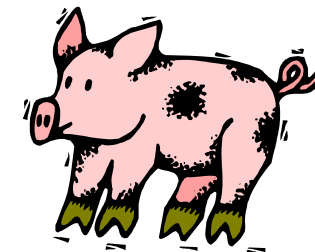
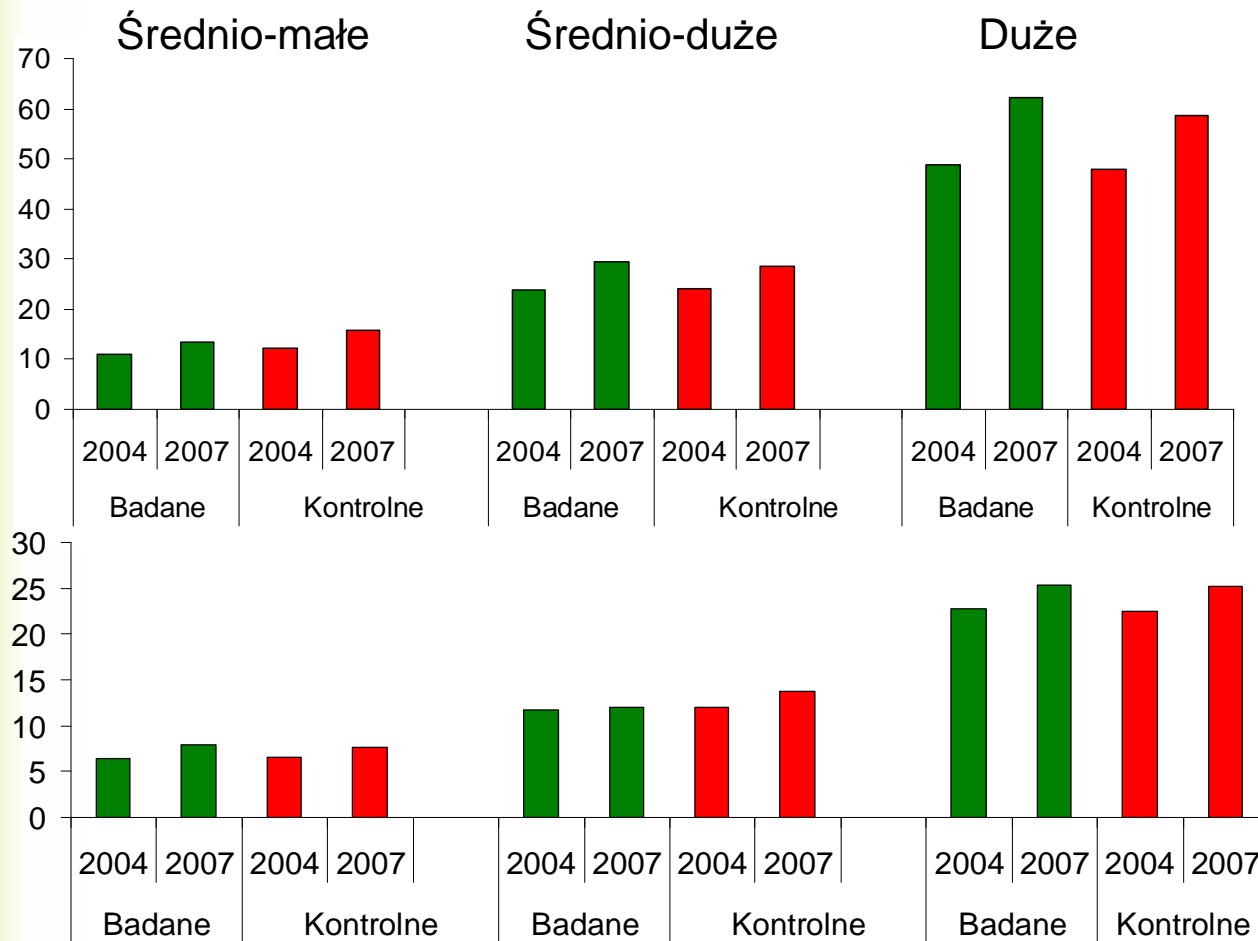

Prefinansowanie inwestycji z PROW i SPO

- Źródłem prefinansowania inwestycji był kredyt komercyjny
- Przeciętna wartość zadłużenia stanowiła około połowę wartości inwestycji przy krótkim okresie spłaty kredytu
- Im większa kwota inwestycji, tym wyższa potrzeba i skłonność do zadłużenia
- Średnia wartość inwestycji – na poziomie rocznej wartości sprzedaży
- Ponieważ poziom inwestowania proporcjonalny był do wartości sprzedaży, toteż większe gospodarstwa tworzą najważniejszą grupę beneficjentów. W efekcie wdrażane programy wsparcia mogą przyczynić się do wzmocnienia pozycji gospodarstw dużych i przyspieszenia koncentracji produkcyjnej.

Zmiana wielkości ekonomicznej (w ESU)

Otrzymanie dotacji nie było warunkiem koniecznym rozwoju gospodarstw

Dlaczego nie korzystano z subwencji

- Wśród motywacji jakie skłoniły rolników do inwestowania w gospodarstwach bez wykorzystania dofinansowania ze środków UE najczęściej wskazywano na:
 - skomplikowane procedury biurokratyczne, zarówno przy składaniu wniosków jak też przy rozliczaniu, głównie inwestycji budowlanych
 - brak naboru wniosków w momencie decyzji o inwestycji
 - wykluczenie możliwości dofinansowania zakupu ziemi
 - wyższe koszty budowy przy dofinansowywanych inwestycjach
 - brak środków własnych
 - wykorzystanie maksymalnej puli środków z dostępnych programów
- Gospodarstwa, które realizowały największe projekty z funduszy UE ponosiły także znaczne nakłady finansowe ze środków własnych, wzmacniając tym samym swoją pozycję rynkową systematycznie odnawiali bądź rozwijali majątek gospodarstwa, nie uzależniając tych działań od mechanizmów polityki rolnej. Dla tych gospodarstw fundusze UE są tylko jednym z kilku dostępnych i wykorzystywanych źródeł finansowania, a dostępność środków nie warunkuje planów inwestycyjnych. W ważnych planach rozwoju fundusze UE są źródłem, a nie jedynym impulsem do inwestowania.

Co było celem inwestycji

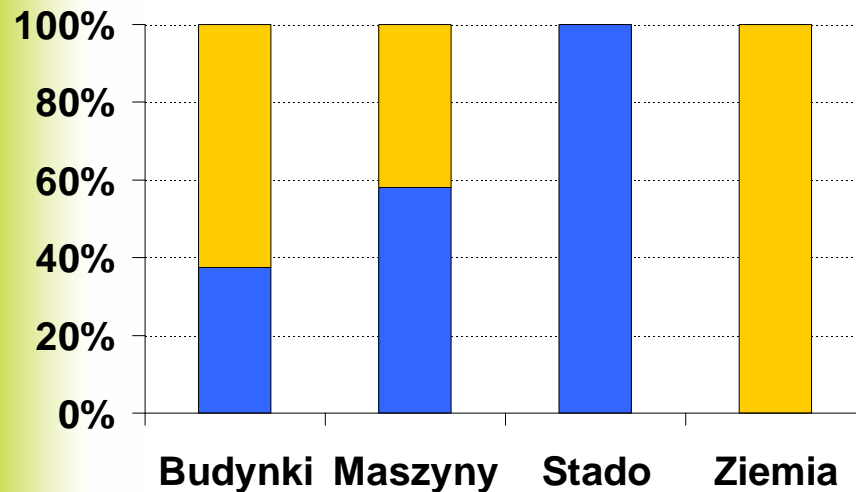

- Gospodarstwa małe – dostosowanie do standardów UE, zwiększenie skali produkcji
- Gospodarstwa duże – modernizacja, zakup nowych maszyn, poprawa warunków pracy, rozwój gospodarstw i zwiększanie skali produkcji.

Struktura inwestycji

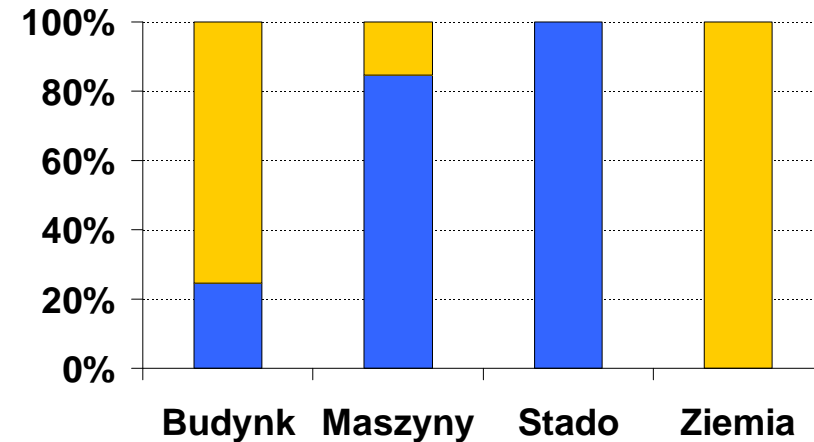
Liczba gospodarstwa

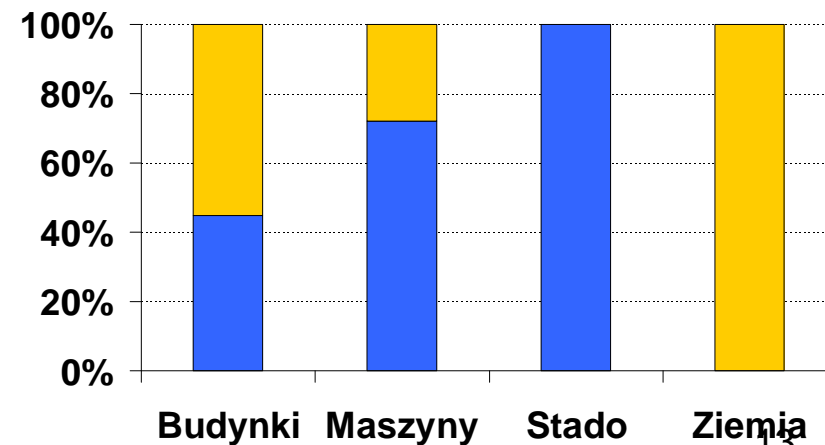
- Z udziałem subsydiów UE
- Bez subsydiów UE

1/3 gospodarstw korzystała z programów PROW i SPO

Łączna wartość inwestycji

Średnia wartość inwestycji

Dlaczego inwestowano w zakup maszyn

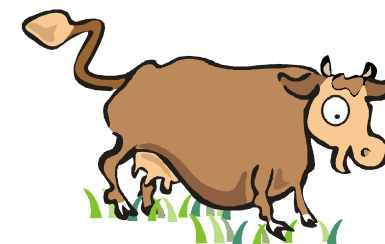
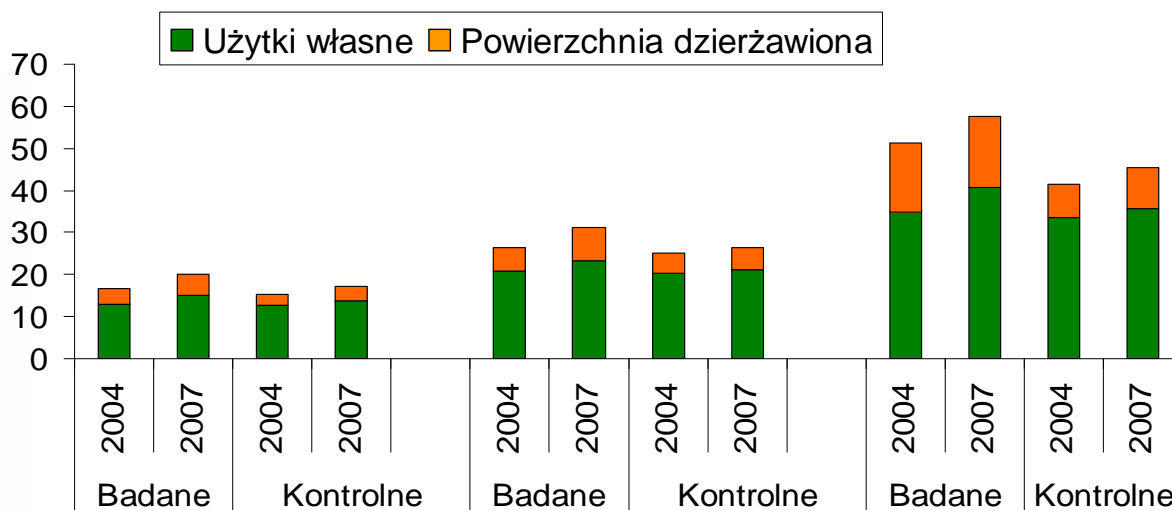
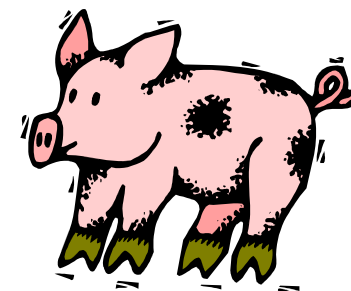
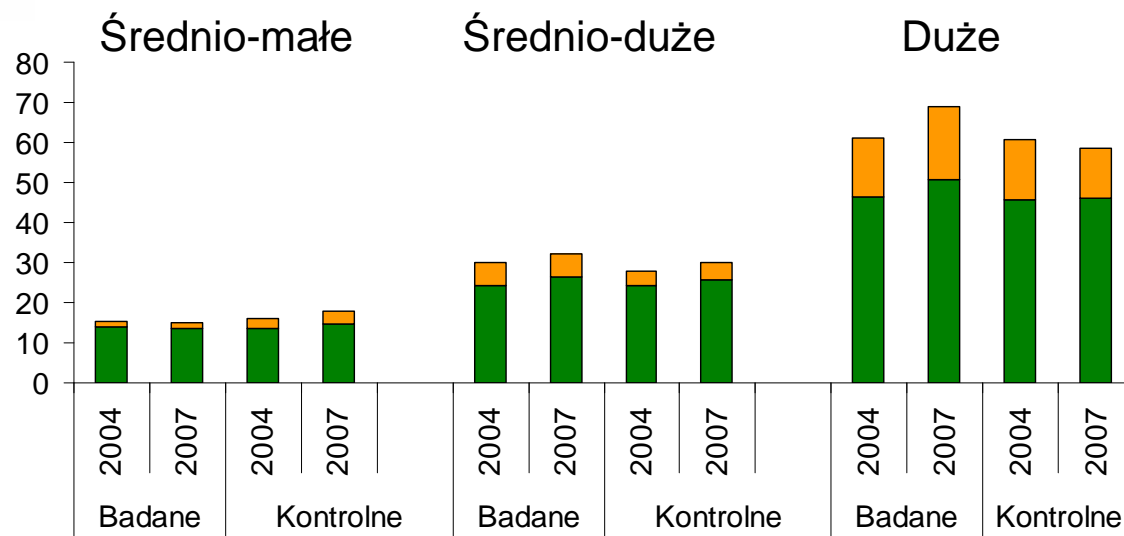
- Procedury związane z otrzymaniem wsparcia z UE w celu zakupu maszyn były łatwiejsze do wypełnienia
- Rolnicy przede wszystkim wykorzystywali najprostsze do zrealizowania działania w postaci zakupu maszyn rolniczych ze szczególnym ukierunkowaniem na zakup ciągników – wynika to z kalkulacji kosztów oraz potrzeb inwestycyjnych w tym zakresie
- W znacznie mniejszym stopniu rolnicy wykorzystywali wsparcie inwestycyjne przy budowie i adaptacji budynków inwentarskich wskazując na znaczne skomplikowanie procedur i rozbudowany biurokracyzm.
- W swych decyzjach kierowali się nie tylko potrzebami inwestycyjnymi gospodarstw, ale także możliwościami i łatwością uzyskania dofinansowania
- 90% ciągników do gospodarstw, które posiadały już tego typu sprzęt. Gospodarstwa te dokonywały wymiany na nowy lub też uzupełniały park maszynowy o nowsze, bardziej wydajne ciągniki.
- W 10% przypadków zakupiony ciągnik był jedynym w gospodarstwie.
- W przypadku innych maszyn - zakupy wiązały się z zazwyczaj wprowadzeniem do gospodarstwa danego urządzenia po raz pierwszy.

Zakup ziemi i stada

- We wszystkich gospodarstwach obserwowany był wzrost zasobów ziemi, zarówno własnej jak i dzierżawionej – choć inwestycje te nie były finansowane ze środków publicznych
- Wzrosła liczebności stada. Zmiany te są przejawem postępującej koncentracji produkcji oraz rosnącej jej towarowości.

Zmiana powierzchni gospodarstw (w ha)

Ważniejsze efekty inwestycji z PROW i SPO

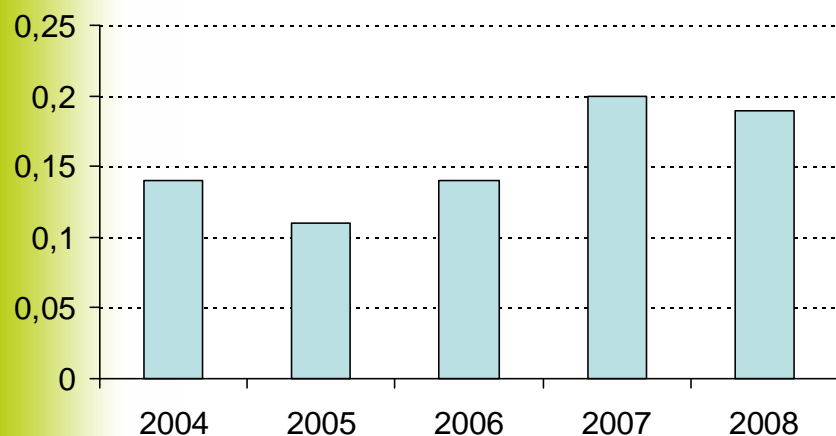
- Wzrost dochodu oraz poprawa dochodowości pracy i kapitału. Relacje pomiędzy wartością przychodów i kosztów uległy jednak pogorszeniu.
- Wzrost dochodu dokonał się głównie dzięki zwiększeniu skali produkcji - istotną w tym rolę odrywał jednak zakup ziemi.
- Na wzrost dochodów wskazało w ankietach 1/3% badanych szacując wysokość wzrostu na ponad 30%
- Na dochody rolnicze silny wpływ miały uzyskiwane ceny oraz instrumenty pozacenowe (płatności bezpośrednie, uzupełniające, płatności ONW) – wpływ instrumentów wspierających inwestycje był stosunkowo słabszy
- Nastąpiło zwiększenie fizycznych rozmiarów produkcji, głównie poprzez wzrost powierzchni, liczby utrzymywanych zwierząt i zwiększenie ich obsady. Największy wzrost produkcji w gospodarstwach średnich (o około 20%) i dużych (o 14%)
- Na wzrost produkcji rolniczej wskazała w ankietach 1/3 respondentów, zdecydowana przewaga takich odpowiedzi dotyczyła gospodarstw, które dokonały zakupu ciągnika (85%). Tylko 15% gospodarstw, które wskazały na wzrost efektów produkcyjnych inwestowało w infrastrukturę techniczną (obory, zbiorniki do mleka)

Ważniejsze efekty inwestycji z PROW i SPO cd.

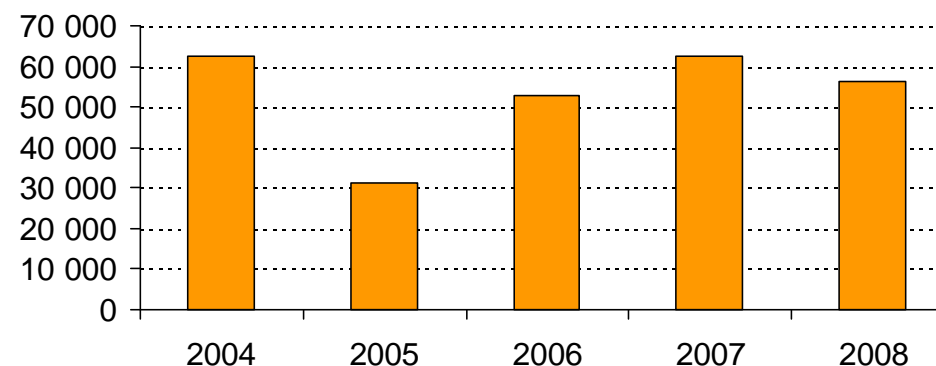

- Możliwość zakupu sprzętu doceniają zwłaszcza rolnicy starsi i dłużej prowadzący gospodarstwo rolne. Mieli oni także precyzyjnie zdefiniowany przedmiot inwestycji w stosunku do potrzeb.
- Rolnicy korzystający z SAPARD, PROW i SPO w 90% twierdzą, że inwestycje poprawiły sytuację w stopniu zadowalającym lub znacznym, a zaledwie 9% wskazuje na bardzo słabe efekty.
- Niespełna 6% gospodarstw wskazało na zdecydowaną poprawę sytuacji w gospodarstwie w związku z budową szamba i płyty obornikowej.
- 52% respondentów jako efekt gospodarczy wskazała poprawę jakości produktów (35% w przypadku gospodarstw nie korzystających z dotacji).
- Inwestycje PROW i SPO przyczyniły się do większej specjalizacji produkcji
- Oddziaływanie inwestycyjnych funduszy strukturalnych będzie umacniało pozycję największych podmiotów, przyczyniając się do przyspieszenia procesów koncentracji

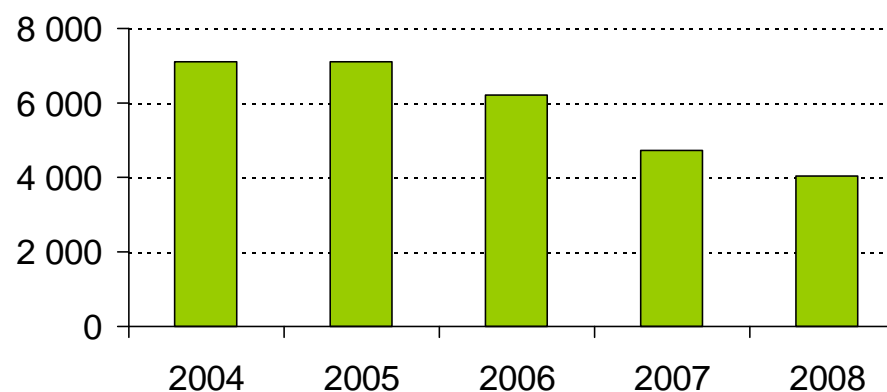
Dochodowość czynników produkcji

□ Dochodowość kapitału (dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 zł kapitału własnego)

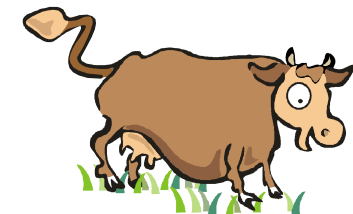
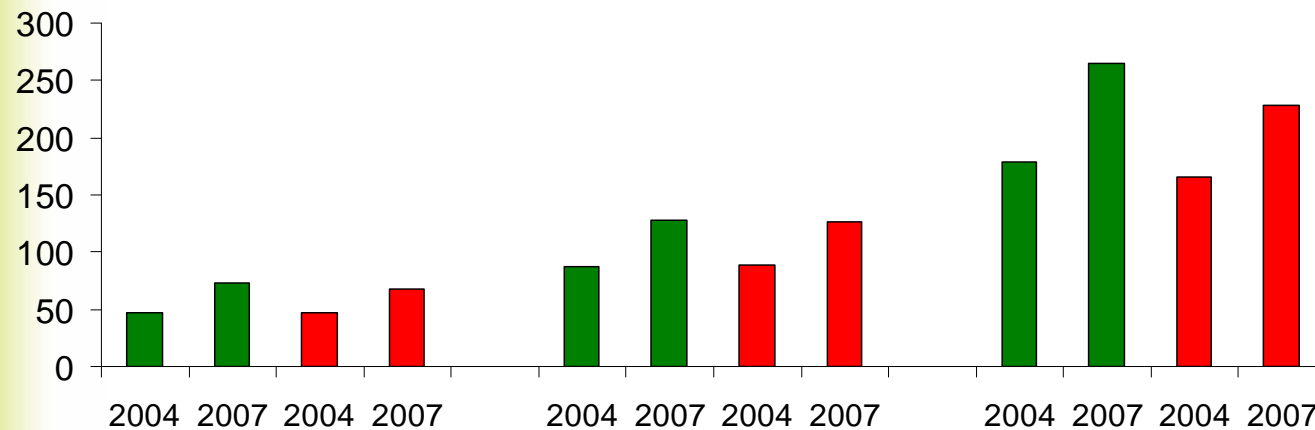
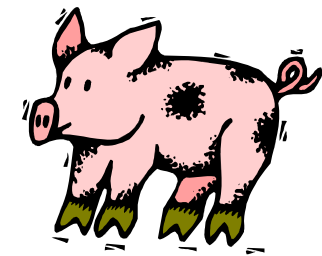
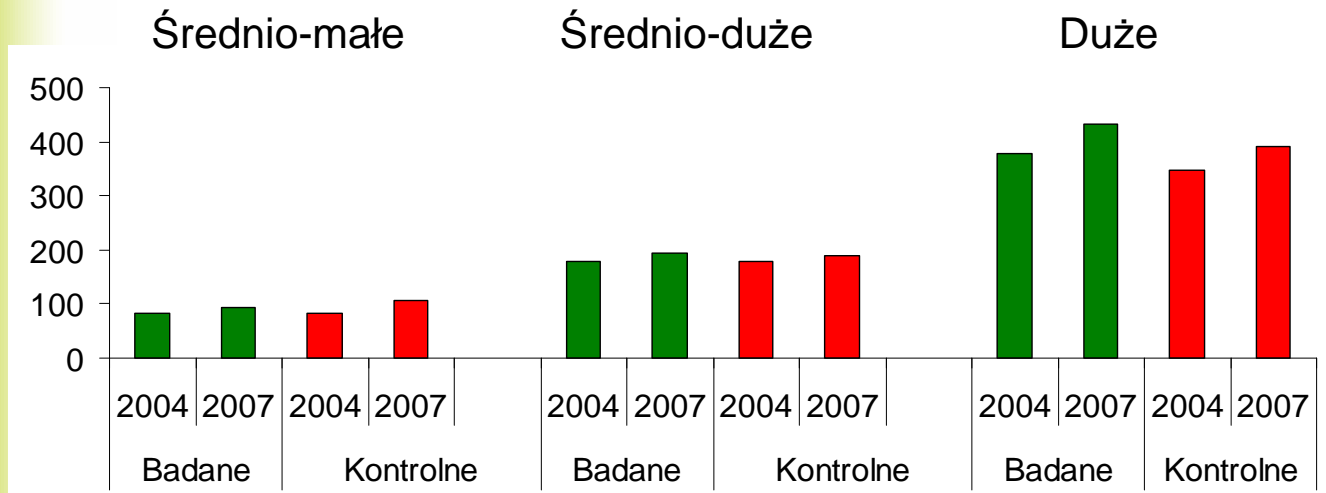

■ Dochodowość pracy (dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w zł/roczną jednostkę pracy)

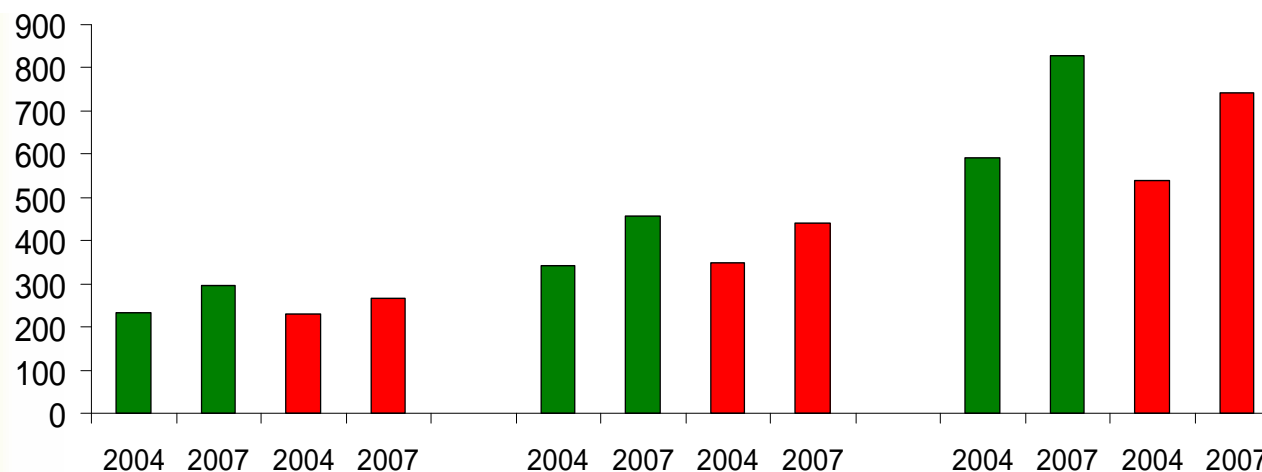
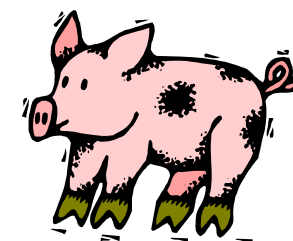
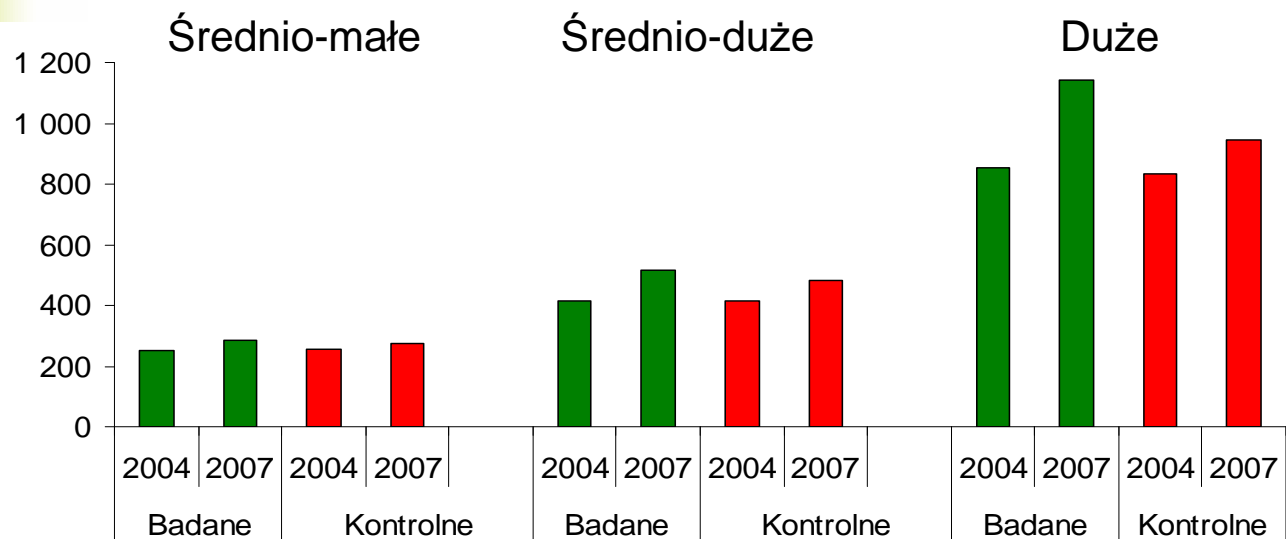

■ Dochodowość ziemi (dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w zł/hektar)

Zmiana wartości produkcji (w tys. zł)

Zmiana wartości aktywów (w tys. zł)

Przydatność inwestycji

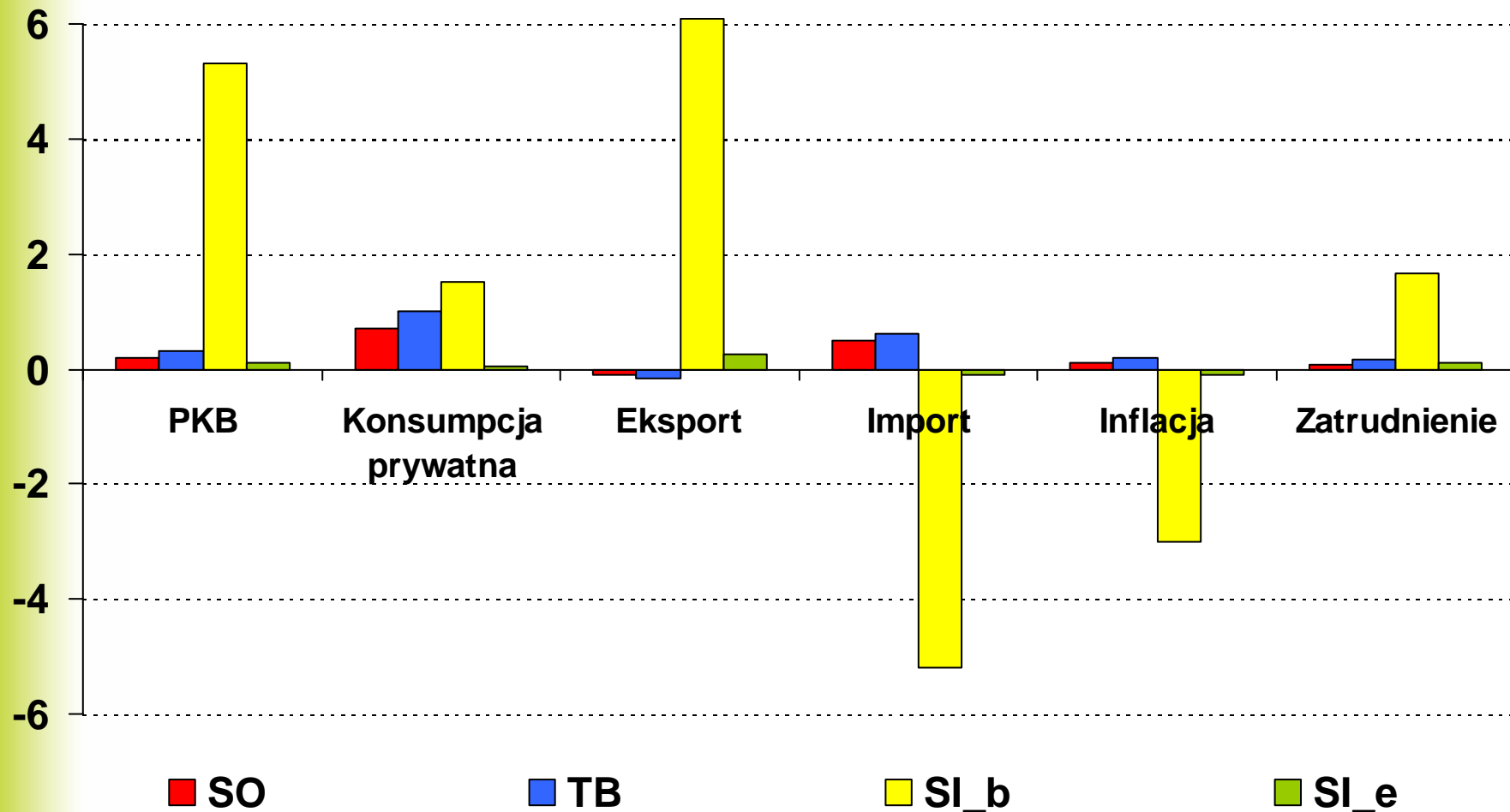

- $\frac{3}{4}$ badanych gospodarstw uznało wykonanie inwestycji współfinansowanej ze środków UE za kluczową
- Stopień wykorzystania inwestycji był tym większy, im wyższa była jej wartość
- Im większy był udział inwestycji w wartości środków trwałych w gospodarstwie tym większe było znaczenie tych inwestycji i ich postrzeganie jako kluczowe.

Rozmiar inwestycji zazwyczaj przekraczał bieżące potrzeby gospodarstw

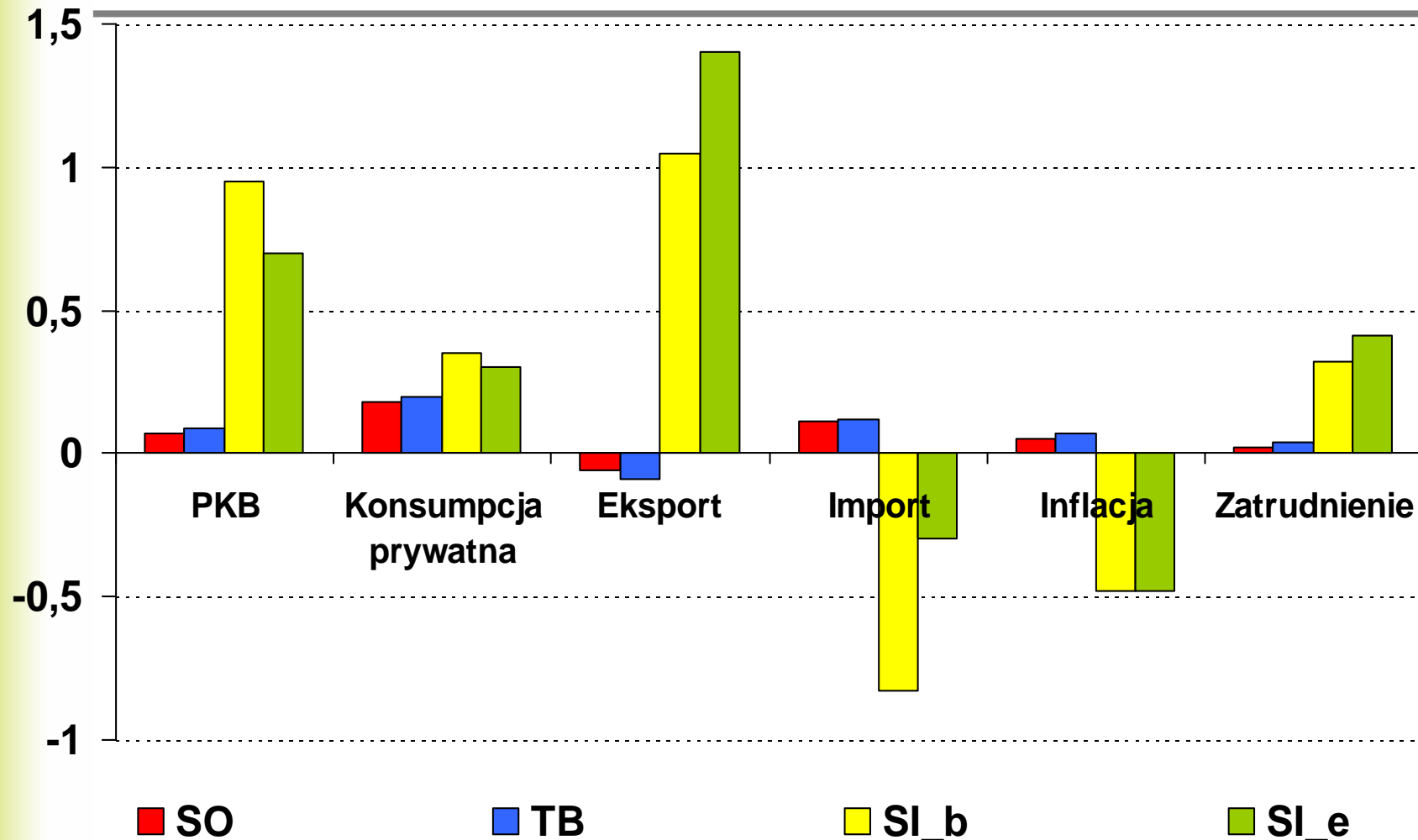
- 10% gospodarstw uznało budowę płyt obornikowych czy utwardzanie placów manewrowych za zbędne
- 50% ankietowanych twierdziło, że przeprowadzona inwestycja jest wykorzystywana w bardzo dużym stopniu (100 %). W 40% gospodarstw inwestycja jest wykorzystywana w 75%. W pozostałych gospodarstwach przedmiot inwestycji był wykorzystywany w stopniu umiarkowanym lub bardzo małym

Skuteczność polityki ROW (zmiana w %)

Źródło: obliczenia na podstawie modelu RegPOL.

Efektywność polityki ROW (zmiana w %)

Źródło: obliczenia na podstawie modelu RegPOL.

Dziękuję za uwagę

i zapraszam do dyskusji